

PĀRSKATS PAR CILVĒKU
TIRDZNIECĪBAS SITUĀCIJU
LATVIJĀ 2022. GADĀ

Saturs

Kopsavilkums.....	2
1. Situācija 2022. gadā	3
2. Izmeklēšana un iztiesāšana	7
3. Atbalsta pasākumi cilvēku tirdzniecības upuriem	10
4. Normatīvais regulējums un politikas plānošanas ietvars	12
5. Informatīvās kampaņas un izglītojošie pasākumi	15
6. Īstenotie projekti	18
7. Dažādas publikācijas	20

Kopsavilkums

Turpinot iepriekšējo gadu uzsākot tradīciju, Iekšlietu ministrija ir sagatavojusi īsu apskatu par cilvēku tirdzniecības situāciju Latvijā. Šajā pārskatā iekļauta informācija par 2022. gadu, apskatot pieejamo statistiku, tendences, īstenotos pasākumus, politikas plānošanas ievāru, izmaiņas normatīvajā regulējumā un Latvijai izteiktās rekomendācijas no dažādām starptautiskā organizācijām.

Atskatoties uz 2022. gadu, lielākais izaicinājums bija Krievijas uzsāktais karš pret Ukrainu. Bēgot no kara Ukrainā, Eiropas Savienībā ieradās vairāki miljoni Ukrainas civiliedzīvotāju. Līdz ar šādu plūsmu ievērojami pieauga arī cilvēku tirdzniecības riski, tomēr, pateicoties pagaidu aizsardzības mehānismam un valstu spējai ātri reaģēt, kopumā līdz šim atklāto cilvēku tirdzniecības gadījumu skaits Eiropas saglabājas neliels. Vienlaikus Ukrainas civiliedzīvotāji tāpat kā citi bēgļi ir augsta riska grupa, un, lai situācija nepasliktinātos, ir svarīgi turpināt sniegt atbalstu no Ukrainas ieceļojošiem cilvēkiem.

Latvija joprojām ir cilvēku tirdzniecības upuru izcelsmes valsts, proti, Latvijas valstspiederīgie tiek pakļauti cilvēku tirdzniecībai ārzemēs. Tomēr arvien biežāk tiek konstatēti ekspluatācijas gadījumi Latvijā, kur upuru vidū ir gan Latvijas valstspiederīgie, gan viesstrādnieki no trešajām valstīm. Izplatītākās cilvēku tirdzniecības formas paliek nemainīgas – darbaspēka ekspluatācijas, seksuālā ekspluatācijas un ekspluatatīvas fiktīvās laulības. Līdztekus parādās arī dažas jaunas tendences, piemēram, konstatēts gadījums, kad Latvijas pilsonis ir savervēts piespiedu ubagošanai Polijā. Citā gadījumā konstatēts, ka persona tikusi piespiesta veikt noziedzīgu nodarījumu.

Kopumā Latvijā 2022. gadā identificēto upuru skaits ($n=26$) bija uz pusi mazāks nekā 2021. gadā ($n=61$). Tas skaidrojams ar to, ka 2021. gadā bija vairāki gadījumi ar lielu cietušo/ upuru skaitu, bet pārskata periodā pamatā konstatēti gadījumi ar vienu vai dažiem cietušajiem.

Pārskata periodā uzsākti astoņi kriminālprocesi pēc Krimināllikuma 154.¹ panta (cilvēku tirdzniecība), no kuriem četri bija saistīti ar seksuālo ekspluatāciju, viens ar darbaspēka ekspluatāciju un trīs bija cita veida vai jauktas formas. Kopā kriminālprocesa ietvaros uzliktie aresti aizdomās turēto un viņu tuvinieku līdzekļiem sasniedza 478 682 *euro*.

Latvijas pirmās instances tiesās kopā tika izskatītas četras lietas pēc Krimināllikuma 154.¹ panta un viena lieta tika izskatīta apelācijas tiesā. Apsūdzētajām personām piespriestie sodi bija dažādi. Pirmajā instancē pret vienu personu lieta tika izbeigta, piecām personām piesprieda reālu brīvības atņemšanu un vienai personai tika piespriesta nosacīta brīvības atņemšana. Vienīgajā apelācijas tiesā apsūdzētā persona tika atļaisnota.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu cilvēku tirdzniecības upuriem turpina nodrošināt divas organizācijas – biedrība “Centrs MARTA” un biedrība “Patvērums “Drošā māja””. Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma var saņemt personas, kas kriminālprocesā atzītas par cietušajiem un personas, ko nevalstisko organizāciju komisija ir atzinusi par cilvēku tirdzniecības upuri. Ik gadu valsts šim rehabilitācijas pakalpojumam ieplāno 135 110 *euro*, no kuriem pakalpojuma nodrošināšanai 2022. gadā tika izlietoti 106 322 *euro*. Sociālā rehabilitācijas pakalpojuma grozs finansējums saglabājās tāds pats kā iepriekšējos gados un ietvēra 180 dienas rehabilitācijas programmu un piecas psihologa atbalsta konsultācijas divu gadu laikā pēc programmas noslēgšanas.

1. Situācija 2022. gadā

Identificētie cietušie un upuri

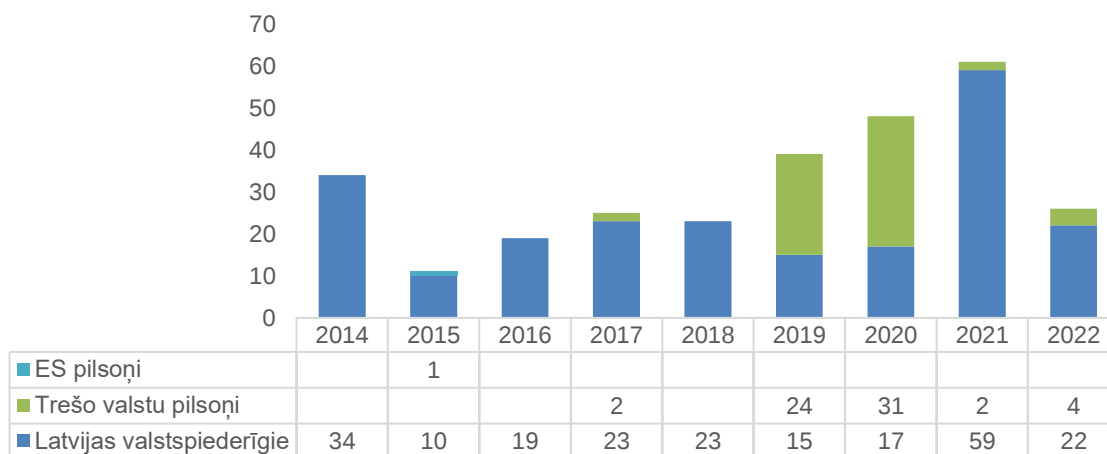
Jebkurš cilvēks vai organizācija, kurai rodas aizdomas, ka persona ir cilvēku tirdzniecības upuris, var par to ziņot Valsts policijai. Tāpat par iespējamu cilvēku tirdzniecību Valsts policijā var vērsties arī pati cietusī persona. Vienlaikus ne vienmēr persona vēlēties uzreiz vērsties policijā, un šādos gadījumos atbalstu var saņemt arī biedrībās "Centrs MARTA" un "Patvērums "Drošā māja".

Par cietušo no cilvēku tirdzniecības personu var atzīt tikai Valsts policija, savukārt pakalpojuma sniedzēji "Centrs MARTA" un "Patvērums "Drošā māja" personu var atzīt par cilvēku tirdzniecības upuri saskaņā ar Ministru kabineta 2019. gada 16. jūlija noteikumiem Nr. 344 "Noteikumi par kārtību, kādā cilvēku tirdzniecības upuri saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, un kritērijiem personas atzīšanai par cilvēku tirdzniecības upuri".

Kopā 2022. gadā Valsts policija par cietušajiem no cilvēku tirdzniecības atzina 12 personas, bet biedrība "Patvērums "Drošā māja" un biedrība "Centrs Marta" saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 344 par cilvēku tirdzniecības upuriem atzina 14 personas. Tātad kopumā var teikt, ka pārskata periodā Latvijā identificēti 26 cilvēku tirdzniecības upuri.¹

Salīdzinot ar 2021. gadu, identificēto cilvēku tirdzniecības upuru skaits ir samazinājies, kas lielākoties ir skaidrojams ar to, ka 2021. gadā tika uzsākti vairāki kriminālprocesi, kuros identificēto upuru skaits viena procesa ietvaros bija lielāks nekā 2022. gada kriminālprocesos.

1. attēls. Identificēto upuru skaits un upuru valstiskā piederība 2014. - 2022. gadā

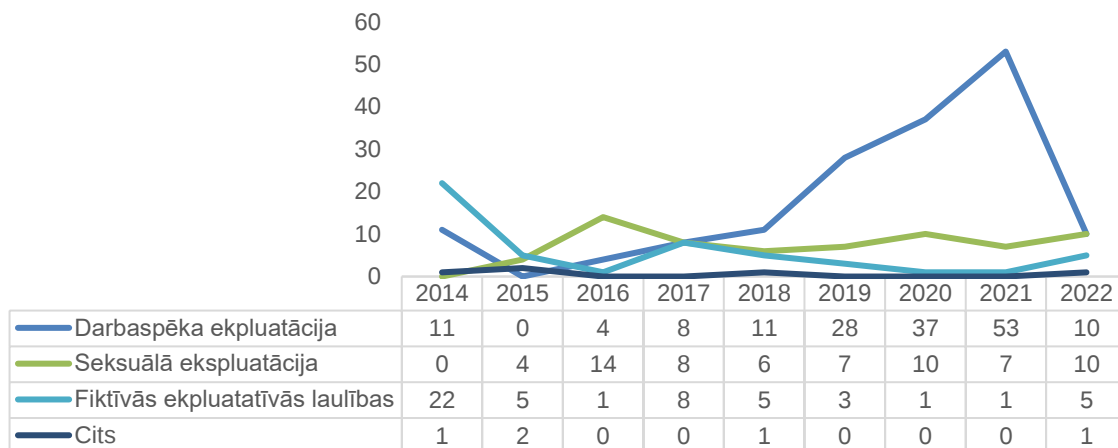

Avots: Dati no Valsts policijas, "Centrs MARTA", "Patvērums "Drošā māja"

Lielākā daļa upuru bija Latvijas valstspiederīgie – kopā 22 no 26 identificētajiem upuriem. Vēl divi identificēti upuri ir Baltkrievijas pilsoņi un vēl divi Moldovas pilsoņi. Visi identificētie trešo valstu pilsoņi bija pakļauti darbaspēka ekspluatācijai. No 26 identificētajiem upuriem, 25 bija pilngadīgas personas un viena persona bija nepilngadīga. Līdzīgi kā iepriekšējos gados nepilngadīgo cilvēku tirdzniecība ir bijusi saistīta ar seksuālo ekspluatāciju. No identificētajiem upuriem 10 bija pakļauti darbaspēka ekspluatācijai, 10 seksuālai ekspluatācijai, piecas personas tika pakļautas ekspluatatīvām laulībām un vēl vienas personas ekspluatācija bija saistīta ar piespiešanu veikt noziedzīgu nodarījumu (skat. 2. attēlu).

¹ Turpmāk tekstā tiks lietots jēdziens "upuris", kas iekļauj gan kriminālprocesa ietvaros atzītu cietušo, gan nevalstisko organizāciju komiteju par upuriem atzītās personas

2. attēls. Upuru skaits pēc cilvēku tirdzniecības veida 2014. – 2022. gadā

Avots: Dati no Valsts policijas, "Centrs MARTA", "Patvērums "Drošā māja""

Raksturojot kopējās tendences, var secināt, ka pārskata periodā atklāti mazāk darbaspēka ekspluatācijas gadījumi. Tomēr ir svarīgi norādīt, ka tas nenozīmē, ka problēma mazinās, jo nereti tiek ziņots par dažādiem pārkāpumiem pret darba ņēmējiem trešo valstu pilsoņiem, un augsts pārkāpumu skaits var liecināt arī par darbaspēka ekspluatācijas riskiem. Visbiežāk darbaspēka ekspluatācijas riski konstatēti nozarēs, kur nepieciešams mazkvalificēts darbaspēks, un vienlaikus pastāv augsts ēnu ekonomikas īpatsvars. Latvijā cilvēku tirdzniecības riski pastāv būvniecībā, lauksaimniecībā, mežizstrādē, pārtikas ražošanā un ēdināšanā. Neskaitot Latvijas valstspiederīgos, darbaspēka ekspluatācijas upuru izcelsmes valstis visbiežāk ir Uzbekistāna, Tadžikistāna, Kirgizstāna, arī Moldova un Baltkrievija. Domājot par Latvijas valstspiederīgajiem, kuri var tikt pakļauti cilvēku tirdzniecībai citās valstīs, var norādīt, ka Eiropā cilvēku tirdzniecības riski biežāk konstatēti celtniecības, transporta, viesmīlības, ražošanas, auto mazgāšanas, skaistumkopšanas, mežizstrādes, lauksaimniecības un uzkopšanas/tīrīšanas pakalpojumu jomās.²

Tāpat nereti sociāli atstumtas personas, personas ar vielu lietošanas traucējumiem un bezpajumtnieki tiek vervēti darbam ārzemēs, kur to personu apliecinošos dokumentus izmanto finanšu krāpšanā Vācijā, vai pašu personu piespiež ubagot, piemēram, Polijā. Parasti šīs personas tiek savervētas patversmēs vai citās bezpajumtnieku pulcēšanās vietās.

Nedaudz biežāk kā iepriekšējā pārskata gadā, ir konstatēti upuri, kas bijuši pakļauti cilvēku tirdzniecībai seksuālai ekspluatācijai, kā arī ekspluatatīvām fiktīvām laulībām. Cilvēku tirdzniecība seksuālās ekspluatācijas nolūkā ir jāskata kontekstā ar seksuālās izmantošanas gadījumiem un iesaistīšanu prostitūcijā. Kopumā Latvijā iezīmējas tendence par trešo valstu valstspiederīgo sieviešu no Ukrainas, Krievijas un Moldovas iesaistīšanu prostitūcijā Latvijā. Turklāt vervēšanu, rekrutēšanu un organizāciju arī nodrošina trešo valstu pilsoņi, izmantojot internetu un dažādas sociālo un ziņapmaiņu platformu slēgtās grupas.

Latvijā joprojām daudz sieviešu piekrīt stāties fiktīvās laulībās, it īpaši ar Pakistānas un Bangladešas pilsoņiem. Laulības visbiežāk tiek noslēgtas Kiprā. Šo laulību mērķis ir trešo valstu pilsoņiem iegūt tiesības uzturēties Latvijā, citā Eiropas Savienības dalībvalstī, Eiropas Ekonomikas zonas valstī vai Šveices Konfederācijā. Saskaņā arī Krimināllikuma 285.² pantu par fiktīvās laulības slēgšanu var draudēt pat cietumsods. Tomēr ne vienmēr šādas laulības ir "biznesa darījums", jo regulāri tiek konstatēti gadījumi, kad sievietes nonāk ekspluatatīvos apstākļos un kļūst par cilvēku tirdzniecības upuri.

²SOCTA 2021: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf

Tāpat cilvēku tirdzniecībā ir vērojama izteikta dzimuma dimensija, respektīvi, darbaspēka ekspluatācijai lielākoties tiek pakļauti vīrieši, bet seksuālajai ekspluatācijai un fiktīvām ekspluatatīvām laulībām lielākoties tiek pakļautas meitenes un sievietes. Arī 2022. gadā bija vērojama tāda pati tendence, jo visi identificētie upuri vīrieši bija pakļauti darbaspēka ekspluatācijai. No sievietēm, kopā trīs bija pakļautas darbaspēka ekspluatācijai, 10 – seksuālai ekspluatācijai, piecas – ekspluatatīvām laulībām, un viena piespiesta veikt noziedzīgu nodarījumu.

Ekspluatācijas valstis

Latvijā identificētie cilvēku tirdzniecības upuru ekspluatācijas valstis var būt dažādas. Tā var būt persona, kas tikusi ekspluatēta citā valstī, bet atgriezusies Latvijā, kur identificēta kā upuris. Tie var būt gan Latvijas valstspiederīgie, gan trešo valstu pilsoņi, kas pakļauti cilvēku tirdzniecībai Latvijā. Var būt arī gadījumi, kad par Latvijas valstspiederīgā ekspluatāciju citā valstī ziņo kādas citas valsts tiesībsargājošās iestādes.

Kopā no 26 Latvijā identificētajiem cilvēku tirdzniecības upuriem 19 tika ekspluatēti Latvijā un seši citās Eiropas Savienības valstīs un viena persona Lielbritānijā (skat. 1. tabulu). Kopumā tendences ir līdzīgas kā iepriekšējos gados, kad lielākā daļa upuru tika ekspluatēti Latvijā, un neliels skaits upuru bija ekspluatēti citās Eiropas Savienības valstīs. Tomēr ir svarīgi norādīt, ka ārzemēs cilvēku tirdzniecībai pakļauto personu skaits varētu būt lielāks, bet par šiem gadījumiem vienkārši netiek saņemta informācija.

1. tabula. 2022. gadā identificēto cilvēku tirdzniecības upuru ekspluatācijas valsts

	vīrieši	sievietes	kopā
Latvija	5	14	19
Francija	2	0	2
Grieķija	0	1	1
Kipra	0	1	1
Lielbritānija	0	1	1
Polija	0	1	1
Zviedrija	0	1	1

Avots: Dati no Valsts policijas, "Centrs MARTA", "Patvērums "Drošā māja""

Vervēšana un noturēšana cilvēku tirdzniecībā

Gan personu savervēšanai, gan noturēšanai cilvēku tirdzniecība tiek izmantota kāda no personas ievainojamībām. Visbiežāk personu ievainojamības ir saistītās ar ekonomiskiem (bezdarbs, nabadzība), psiholoģiskiem (psihiskās veselības traucējumi, krīze, traumatisks notikums) vai sociāliem (disfunkcionāla ģimene, atstumtība, diskriminācija, nav atbalsta, zems izglītības līmenis, migrācija) apstākļiem. Nereti vervētāji vienlaikus izmanto vairākas personas ievainojamības.

Daži savervēšanas piemēri:

- Personu var savervēt paziņas vai attāli zināmi cilvēki, piedāvājot "sapņu darbu". Lēmums ir jāpieņem ātri, citādi tiks pazaudēta izdevība. Nereti savervētā persona nemaz nepārbauda darba devēju vai darbavietas adresi, bet uzticas teiktajam. Ierodoties mērķa valstī persona satopas ar dažādiem jauniem noteikumiem, piemēram, ir jāmaksā par izmitināšanu, instrumentiem, darba apģērbu, transportu u.c. Beigās, aizbildinoties ar dažādiem sarežģījumiem vai sliktu darbu, netiek izmaksāts atalgojums. Var būt situācijas, ka solītā darba vietā ir jāstrādā cits darbs.
- Trešajās valstīs darbu Eiropā nereti organizē darbā iekārtošanās aģentūras. Negodīgas aģentūras darba meklētājiem var pieprasīt vairākus simtus vai tūkstošus eiro, vienlaikus

personai negarantējot konkrēto darbu un pakļaujot dažādām nodarbinātības fiktīvām shēmām.

- Fiktīvajām ekspluatatīvajām laulībām nereti tiek savervētas Latvijas pilsones, gan pēc tā dēvētās "mīlnieka pieejas", gan piedāvājot fiktīvo laulību darījumu un attiecīgu samaksu.
- Cilvēku tirdzniecībā seksuālai ekspluatācijai var savervēt partneri vai ģimene, piespiežot sievieti vai meiteni nodarboties ar prostitūciju. Var būt gadījumi, kad sieviete un suteners ir mutiski vienojušies par prostitūciju, bet uzsākot pakalpojumu sievieti faktiski tiek pakļauta cilvēku tirdzniecībai. Retāk tiek konstatēti gadījumi, kad sievietei tiek piedāvāts modeles, dejojājas vai oficiantes darbs, bet, nokļūstot galamērķī, personu piespiež nodarboties ar prostitūciju.
- Nepazīstami cilvēki uzrunā bezpajumtniekus patversmēs, piedāvājot pajumti un ēdināšanu apmaiņā pret darbu. Tāpat piedāvā darbu ārzemēs, ar mērķi personu piespiest nodarboties ar ubagošanu, vai personu apliecinošie dokumenti tiek izmantoti fiktīvu uzņēmumu dibināšanai un dažādām finanšu krāpšanām citās valstīs.

Kad persona nonāk ekspluatatīvos apstākļos, varmākas var izmantot dažādus paņēmienus, lai personu noturētu. Jānorāda, ka pēdējos gados mazāk konstatēti gadījumi, kad pret upuriem izmanto fizisku vardarbību. Biežāk tiek izmantota šantāža, manipulēšana, draudi vai citi psiholoģiskās kontroles paņēmieni. Piemēram, viesstrādniekiem no trešajām valstīm var draudēt ar darba attiecību pārtraukšanu, uzturēšanās atļaujas pārtraukšanu un deportēšanu. Prostitūcijā iesaistītajām personām var draudēt ar to, ka izstāstīs radniekiem par nodarbi. Var izmantot arī upuru naivumu, traumatisko pieredzi vai citus apstākļus personas kontrolē.

Tāpat svarīgi norādīt, ka nereti ekspluatētās personas sākotnēji neuzskata sevi par cilvēku tirdzniecības upuriem. Tikai pēc darba ar upuri un psiholoģiskā atbalsta sniegšanas persona var apzināties notikušo.

Ukrainas civiliedzīvotāji Eiropas Savienībā

2023. gada sākumā aplēsts, ka Eiropas Savienības dalībvalstīs kopā ap 4 miljoniem Ukrainas civiliedzīvotāju piešķirta pagaidu aizsardzība. No kara bēgūšie Ukrainas civiliedzīvotāji lielākoties uzturas Polijā, Vācijā un Čehijā. Latvijā uzturas aptuveni 36 tūkstoši Ukrainas civiliedzīvotāju.³

Bēgļu plūsmas, it īpaši sievietes ar bērniem, ir pakļautas cilvēku tirdzniecības riskiem. Arī Ukrainas gadījumā liela uzmanība tika pievērsta tam, lai mazinātu šos riskus. Jānorāda, ka vismaz līdz 2023. gadam nav piepildījušas prognozes, ka ievērojami pieaugs Ukrainas civiliedzīvotāju pakļaušana cilvēku tirdzniecībai, jo kopumā Eiropā konstatēts salīdzinoši neliels gadījumu skaits. Arī Latvijā 2022. gadā un 2023. gada pirmajā pusē netika konstatēts neviens cilvēku tirdzniecības gadījums, kurā iesaistīti Ukrainas civiliedzīvotāji. Lielākoties to skaidro ar pagaidu aizsardzības mehānisma radītājam atbalsta un integrācijas iespējām, kas mazina riskus, ka personas nokļūs tik spiedīgos apstākļos, lai piekristu aizdomīgiem darba piedāvājumiem vai kādā citādā veidā tiks pakļauta cilvēku tirdzniecībai.

No otras puses jāņem vērā, ka cilvēku tirdzniecības riski joprojām saglabājas. Jāatceras, ka daļai personu ir grūti izdzīvot ar piešķirto pabalstu, var būt gadījumi, kad ir nepieciešams sūtīt naudu radniekiem Ukrainā. Ja personas nepārzina vietējo regulējumu vai nav atbalsts no vietējās kopienas, tad pieaug riski nokļūt cilvēku tirdzniecībā. Lielāki riski ir saistāmi ar iespējamo cilvēku tirdzniecību seksuālai ekspluatācijai, darbaspēka ekspluatācijai, arī mājkalpībai. Līdztekus jānorāda, ka var parādīties arī citas cilvēku tirdzniecības formas, tādēļ svarīgi saglabāt modrību dažādās nozarēs un nodrošināt savlaicīgu informāciju apmaiņu risku mazināšanai.

³ Infographic - Refugees from Ukraine in the EU // <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukraine-refugees-eu/>

2. Izmeklēšana un iztiesāšana

Saskaņā ar Iekšlietu ministrijas Informācijas centra datiem, 2022. gadā tika reģistrēti kopā astoņi noziedzīgi nodarījumi pēc Krimināllikuma 154.¹ panta "Cilvēku tirdzniecība". Vēl vairāki noziedzīgi nodarījumi tika reģistrēti pēc tā dēvētajiem riska pantiem, tas ir, četri noziedzīgi nodarījumi tika reģistrēti pēc KL 164. panta "Personas iesaistīšana prostitūcijā un prostitūcijas izmantošana" un vēl viens pēc KL 165. panta "sutenerisms". Vienlaikus jānorāda, ka daži kriminālprocesi statistikā pārklājas, piemēram, vienā gadījumā process tika uzsākts gan pēc 154.¹ panta, gan 165. panta, bet citā gadījumā 154.¹ pants tika pārkvalificēts uz 164. panta trešo daļu. Tādējādi reģistrēti noziedzīgi nodarījumi var neatspoguļot faktisko lietu skaitu un apsūdzēto personu unikālo skaitu.

2. tabula. Reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaits 2022. gadā

	Skaits	Aizdomās turētās personas	
KL 154. ¹ pants "Cilvēku tirdzniecība"	8	10 personas	4 – seksuālā eksploatācija; 1 – darbaspēka eksploatācija; 1 – eksploatatīvās laulības; 2 – citi veidi
KL 164. pants "Personas iesaistīšana prostitūcijā un prostitūcijas izmantošana"	4	4	
KL 165. pants "Sutenerisms"	1	2	
KL 165. ¹ pants "Personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai"	0	0	
KL 280. pants "Personas nodarbināšanas noteikumu pārkāpšana"	0	0	

Avots: Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs

Saistībā ar noziedzīgi iegūto līdzekļu arestu un konfiskāciju, jāmin, ka 2022. gadā Valsts policijas Kriminālpolicijas pārvaldes organizētas noziedzības apkarošanas pārvaldes 3. nodaļas izmeklējamie noziedzīgo nodarījumu ietvaros tika uzlikti aresti aizdomās turēto un viņu tuvinieku līdzekļiem 478 682 *euro* apmērā.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras sniegto informāciju pārskata periodā iztiesāšanai nosūtītas divas krimināllietas pēc Krimināllikuma 154.¹ panta un vēl vairākas krimināllietas iztiesāšanai nosūtītas pēc 164. panta, 165. un 165.¹ panta (skat. 3. tabulu).

3. tabula. 2022. gadā iztiesāšanai nosūtītās krimināllietas un kriminālprocesi, kas pabeigti ar prokurora priekšrakstu par sodu (KL 154.¹, KL 164., KL 165.¹, KL 165.pants)

	Skaits	Apsūdzētās personas	
KL 154. ¹ pants "Cilvēku tirdzniecība"	2	2 personas	1 – darbaspēka eksploatācija un piespiešana veikt

		noziedzīgu nodarījumu; 1 – darbaspēka ekspluatācija
KL 164.pants "Personas iesaistīšana prostitūcijā un prostitūcijas izmantošana"	2	10 personas
KL 165. pants "Sutenerisms"	3	4
KL 165. ¹ pants "Personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai"	2	2
KL 280. pants "Personas nodarbināšanas noteikumu pārkāpšana"	0	0

Avots: Valsts policija

Vienlaikus jānorāda, ka ir vairākas krimināllietas, kas iztiesāšanai nosūtītas jau iepriekšējos gados, līdz šim brīdim vēl nav iztiesātas. Piemēram, 2022. gadā iztiesāšanā kopā atradās piecas krimināllietas pēc Krimināllikuma 154.¹ panta, kas ir ierosinātas iepriekšējos gados. Trīs gadījumos krimināllietas ir saistītas ar seksuālo ekspluatāciju un vēl divos gadījumos ar darbaspēka ekspluatāciju.

Pārskata periodā pirmajā instancē tika izskatītas četras lietas pēc Krimināllikuma 154.¹ panta. Piecām apsūdzētajām personām pēc Krimināllikuma 154.¹ panta tika piespriesta brīvības atņemšana, vienai personai tika piespriesta nosacīta brīvības atņemšana, bet pret vienu personu lieta tika izbeigta. Apelācijas instancē tika izskatīta viena lieta par darba spēka ekspluatāciju un apsūdzētā persona tika attaisnota. Saistībā ar riska pantiem pirmajā instancē izskatītas arī sešas lietas pēc Krimināllikuma 165. panta (vienā gadījumā kopā ar Krimināllikuma 164. pantu). Pirmās instances izskatītajās lietās 16 personām tika piespriesta nosacīta brīvības atņemšana, bet četrām personām reāla brīvības atņemšana. Kopā pirmās instances tiesās tika izskatītas arī trīs lietas pēc Krimināllikuma 165.¹ panta. Vienai personai tika piespriesta reāla brīvības atņemšana, bet divām personām nosacīta brīvības atņemšana.

4. tabula. 2022. gadā tiesās izskatītās krimināllietas (KL 154.¹, KL 164., KL 165.¹, KL 165.pants)

Npk.	Instance	KL panti	Notiesātā persona	Piespriestais sods
1.	Pirmā	154. ¹ 1.d.	sieviete	Brīvības atņemšana uz 2 gadiem un 6 mēnešiem - <i>nosacīti</i>
2.	Pirmā	154. ¹ 3.d.	1 vīrietis un 3 sievietes	Pret 1 personu lieta izbeigta; brīvības atņemšana uz 6 gadiem un 1 mēnesi; brīvības atņemšana uz 5 gadiem, probācijas uzraudzība 2 gadi; brīvības atņemšana uz 5 gadiem
3.	Pirmā	154. ¹ 3.d.	Vīrietis	Brīvības atņemšana 5 gadi 5 mēneši, probācijas 1 gads
4.	Pirmā	154. ¹ 3.d. (154. ¹ 2.d., 285. ² 2.d.)	Sieviete	Brīvības atņemšana 5 gadi un 6 mēneši, probācijas uzraudzība 2 gadi 6 mēneši
5.	Apelācija	154. ¹ 1.d.	vīrietis	Attaisnots

6.	Pirmā	165. 1.d. 164.p.1.d., 164.p. 2.d.	Vīrietis	Brīvības atņemšana 8 mēneši
9.	Apelācija	165. 1.d.	Vīrietis	Brīvības atņemšana 4 mēneši, probācijas uzraudzība 1 gads
10.	Pirmā	165. 2.d.	4 vīrieši	2 personām brīvības atņemšana – 5 gadi (nosacīti), probācijas uzraudzība 3 gadi; 2 personām - brīvības atņemšana – 3 gadi (nosacīti), probācijas uzraudzība 2 gadi
11.	Pirmā	165. 3.d.	1 vīrietis, 5 sievietes	1 personai brīvības atņemšana 1 gads 6 mēneši (nosacīti); brīvības atņemšana 1 gads 8 mēneši (nosacīti); 3 personām - brīvības atņemšana 2 gadi (nosacīti); 1 personai - brīvības atņemšana 3 gadi (nosacīti)
12.	Pirmā	165. 3.d.	Vīrietis	Brīvības atņemšana 4 gadi 6 mēneši, probācijas uzraudzība 2 gadi un mantas konfiskācija
13.	Pirmā	165. 3.d. (1 personai - 322.p.2.d.; 1 personai – 323. 1 d.)	4 sievietes	1 personai brīvības atņemšana 5 gadi, probācijas uzraudzība 1 gads 6 mēneši, mantas konfiskācija; 1 personai brīvības atņemšana 3 gadi 6 mēneši (nosacīti), probācijas uzraudzība 1 gads 6 mēneši; 2 personām brīvības atņemšana 2 gadi (nosacīti), probācijas uzraudzība 1 gads
14.	Pirmā	165. 3.d.	1 vīrietis, 2 Sievietes	2 personām brīvības atņemšana 5 gadi (nosacīti); 1 personai brīvības atņemšana 5 gadi (nosacīti), sabiedriskais darbs
18.	Pirmā	165. ¹ . 2.d.	Vīrietis	Brīvības atņemšana 2 gadi 6 mēneši
19.	Pirmā	165. ¹ . 2.d.	Vīrietis	Brīvības atņemšana 3 gadi (nosacīti), probācijas uzraudzība 1 gads 6 mēneši
20.	Pirmā	165. ¹ . 2.d.	Vīrietis	Brīvības atņemšana 3 gadi (nosacīti 4 gadi) un probācijas uzraudzība 3 gadi

Avots: Tiesu administrācija

Cilvēku tirdzniecības upuriem izmaksātās kompensācijas

Tiesības uz valsts kompensāciju cietušajai personai ir, ja tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā iestājusies personas nāve, personai nodarīti smagi vai vidēja smaguma miesas bojājumi, aizskarta cietušā tikumība vai dzimumneaizskaramība, cietušais ir cilvēku tirdzniecības upuris, kā arī cietušais ir inficēts ar cilvēka imūndeficīta vīrusu, B vai C hepatītu. Valsts kompensācijas maksimālais apmērs ir piecas minimālās Latvijas Republikā noteiktās mēneša darba algas brīdī, kad persona ir atzīta par cietušo. Savukārt cilvēku tirdzniecības upuriem valsts kompensācija tiek izmaksāta 90% apmērā no maksimālās valsts kompensācijas apmērā. Tas nozīmē to, ka personai, kura atzīta par cietušo kriminālprocesā saistībā ar cilvēku tirdzniecību 2022. gadā valsts kompensācija tiek izmaksāta līdz 2250,00 *euro* apmērā, savukārt personas, kuras tiks atzītas par cietušajiem 2023. gadā saistībā ar cilvēku tirdzniecību, valsts kompensācijā tiks izmaksāti līdz 2790,00 *euro*. Kopā Juridiskās palīdzības administrācija 2022. gadā pieņēma 10 lēmumus par valsts kompensācijas izmaksu no cilvēku tirdzniecības cietušajiem.

3. Atbalsta pasākumi cilvēku tirdzniecības upuriem

Palīdzības tālruni

Biedrības "Patvērums "Drošā māja"" izveidots diennakts uzticības tālrunis cilvēku tirdzniecības mazināšanai **(+371) 28612120**. Līdztekus interesanti var saņemt konsultācijas arī klātienē un e-pastā. Biedrība "Centrs MARTA" turpināja saņemt zvanus uz biedrības kontakttālruni **(+371) 67378539** darba dienās darba laikā, kā arī ziņas uz biedrības e-pasta adresi. Līdzīgi kā "Patvērumā Drošā māja", arī "Centrs MARTA" piedāvā iespēju saņemt konsultācijas klātienē un e-pastā.

Saskaņā ar abu biedrību sniegto informāciju 2022. gadā pēc konsultāciju saņemšanas 13 personas vērsās pēc palīdzības "Centrā MARTA" vai biedrībā "Patvērums "Drošā māja"". Konsultācijās visbiežāk tiek skarti jautājumi par darbaspēka ekspluatāciju, seksuālo ekspluatāciju un ekspluatatīvām fiktīvām laulībām.

Pakalpojums cilvēku tirdzniecības upuriem

Cilvēku tirdzniecības upuri var saņemt pakalpojumu saskaņā ar Ministru kabineta 2019. gada 16. jūlija noteikumiem Nr. 344 "Noteikumi par kārtību, kādā cilvēku tirdzniecības upuri saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, un kritērijiem personas atzīšanai par cilvēku tirdzniecības upuri". Faktiski par pakalpojuma piešķiršanu lemj, pamatojoties uz Valsts policijas izziņu vai pakalpojuma sniedzēju komisijas lēmumu.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu 2022. gadā varēja sniegt divas organizācijas – biedrība "Centrs MARTA" un biedrība "Patvērums "Drošā māja"". Pašreiz sociālās rehabilitācijas kurss var ietvert:⁴

- līdz 180 kalendāra dienu ilgu sociālās rehabilitācijas kursu:
 - psihosociālo palīdzību, tai skaitā individuālas sociālā darbinieka, psihologa, jurista, ārstniecības personas un citu speciālistu konsultācijas atbilstoši klienta vajadzībām,
 - drošu patvērumu un klienta izmitināšanu,
 - iespēju apgūt vai uzlabot klienta pašaprūpes vai pašapkalpošanās iemaņas,
 - klienta iesaistīšanu apmācības un izglītības programmās, ja tas sekmē klienta reintegrāciju sabiedrībā un darba tirgū,
 - piecas pakalpojumu sniedzēja konsultācijas personas nepilngadīgajiem ģimenes locekļiem, ja tie uzturas Latvijā un ja nepieciešams,
- piecas pakalpojumu sniedzēja konsultācijas divu gadu laikā pēc sociālās rehabilitācijas kursa beigām, ja nepieciešams, vai
- psihosociālu atbalstu (individuālas jurista, sociālā darbinieka un psihologa konsultācijas), tulka pakalpojumus, palīdzību juridisko dokumentu noformēšanā un nepieciešamības gadījumā pārstāvību tiesā saistībā ar uzsākto kriminālprocesu, kurā upuris piedalās kā cietušais vai liecinieks, kopumā ne vairāk kā 150 stundas gadā, kā arī

⁴ Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi cilvēku tirdzniecības upuriem // <https://www.siva.gov.lv/lv/pakalpojumi/socialas-rehabilitācijas-pakalpojumi-cilveku-tirdzniecibas-upuriem>

- nepieciešamības gadījumā personas un tās nepilngadīgo bērnu (ja tie atrodas kopā ar personu) nokļūšanas organizēšanu no ārvalsts līdz pakalpojumu sniegšanas vietai un personas pavadīšanu, ja tā nav spējīga ceļot patstāvīgi.

Vienlaikus jānorāda, ka faktiskais pakalpojuma grozs var mainīties atkarībā no upura vajadzībām, piemēram, var būt gadījumi, kad nav nepieciešama dzīves vieta, citā gadījumā būs nepieciešams viss pakalpojuma grozs, turklāt ar to var nepietikt. Vienlaikus smagos ekspluatācijas gadījumos atbalsts personai vienmēr ir nepieciešams daudz ilgāku laiku, nekā to pašreiz nodrošina valsts.

Līdz 2023. gadam ik gadu pakalpojuma sniegšanai tika ieplānots finansējums 135 110,00 *euro* apmērā. Faktiski izlietotais finansējums, izņemot 2020. un 2021. gadu, ir bijis nedaudz mazāks (skat. 8. tabulu). Faktiskais finansējuma izlietojums ir atkarīgs no tā, cik personām pakalpojuma sniedzējs ir nodrošinājis sociālo rehabilitāciju. Var atzīmēt, ka 2023. gadā ir noslēgts jauns līgums un cilvēku tirdzniecības upuru rehabilitācijai ir ieplānoti 192 311,28 *euro*.

5.tabula. Plānotais un iztērētais finansējums *euro* sociālās rehabilitācijas nodrošināšanai cilvēku tirdzniecības upuriem, 2016. – 2021. gadā

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Plānotais finansējums (<i>euro</i>)	133 275	135 110	135 110	135 418	135 418	135 110	135 110
Izlietotais finansējums (<i>euro</i>)	49 471	90 237	114 625	118 972	200 805	224 560	106 322

Avots: Labklājības ministrija

Papildus svarīgi norādīt, ka personai pēc pakalpojuma beigām ir tiesības papildus saņemt atbalstu saistībā ar uzsākto kriminālprocesu – psihosociālu palīdzību (tai skaitā individuālas jurista, sociālā darbinieka, psihologa konsultācijas), tulka pakalpojumu (ciktāl tas netiek nodrošināts konkrētā kriminālprocesa ietvaros), palīdzību juridisko dokumentu noformēšanā un, ja nepieciešams, pārstāvību tiesā (turpmāk – atbalsts), nepārsniedzot 150 stundu gadā (Ja persona kriminālprocesā par cilvēku tirdzniecību ar procesa virzītāja lēmumu ir atzīta par cietušo vai, ja attiecīgā persona nevēlas, lai to atzīst par cietušo, tai piešķirts liecinieka statuss un to apliecina tiesībsardzības institūcijas izsniegta izziņa).⁵

Nepilngadīgas personas papildus var saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no vardarbības cietušiem bērniem.⁶ Tas ir cita veida pakalpojums, ko nodrošina citi speciālisti nodibinājumā “Latvijas Bērnu fonds”. Šis valsts apmaksātais pakalpojums ietver līdz 20 konsultācijām vai sociālās rehabilitācijas kursu.

⁵ Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi cilvēku tirdzniecības upuriem // <https://www.siva.gov.lv/lv/pakalpojumi/socialas-rehabilitācijas-pakalpojumi-cilveku-tirdzniecības-upuriem>

⁶ Palīdzība no vardarbības cietušiem bērniem // <http://www.lbf.lv/lv/pret-var darbibu>

4. Normatīvais regulējums un politikas plānošanas ietvars

Normatīvais regulējums

Cilvēku tirdzniecības jautājumu saistošais normatīvais regulējums ir plašs. Svarīgākie cilvēku tirdzniecības tiesību akti ir:

- Krimināllikuma 154.¹ un 154.² panti
- Likums "Par cilvēku tirdzniecības upura uzturēšanos Latvijas Republikā"
- Ministru kabineta 2019. gada 16. jūlija noteikums Nr. 344 "Noteikumi par kārtību, kādā cilvēku tirdzniecības upuri saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, un kritērijiem personas atzīšanai par cilvēku tirdzniecības upuri"

Līdztekus ir daudz citi nozaru likumi, piemēram, Kriminālprocesa likums, Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, Imigrācijas likums, Patvēruma likums, kuros ietvertas prasības, kas jāievēro, strādājot vai sniedzot atbalstu cilvēku tirdzniecības upuriem, kā arī sniegtā atbalsta veidi un saturs. Minētajos tiesību aktos pārskata periodā grozījumi nav veikti.

Vienlaikus Eiropas Komisija ir nākusi klajā ar vairākiem priekšlikumiem. Viens no tiem ir [priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai, ar ko groza Direktīvu 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību](#). Priekšlikumā ir paredzēts cilvēku tirdzniecības nozieguma definīcijai pievienot tādas cilvēku tirdzniecības formas kā piespiedu laulība un nelikumīgu adopcija (2. pants). Ir ierosinātas papildu obligātās sankcijas uzņēmumiem, kas saukti pie atbildības par cilvēku tirdzniecības noziegumiem, kā arī saistoša kriminālatbildība par cilvēku tirdzniecības upura sniegto pakalpojumu apzinātu izmantošanu. Turklāt tiek ierosināts pieprasīt ES dalībvalstīm formalizēt vadlīnijas cilvēku tirdzniecības upuru novirzīšanai (NRM), lai uzlabotu upuru agrīnu identificēšanu un nosūtīšanu atbalstam un palīdzībai, vienlaikus radot pamatu Eiropas mēroga starptautiskam novirzīšanas mehānismam. Visbeidzot, ir ierosināta arī pastiprināta krimināltiesiskā reakcija pret digitālo vidi, tai skaitā pieaugošo tiešsaistes vervēšanu, reklamēšanu un cilvēku tirdzniecības upuru izmantošanu tiešsaistē.

2022. gada nogalē Eiropas Komisija nāca klajā ar vēl vienu [priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regula par tādu produktu aizliegšanu Savienības tirgū, kas izgatavoti, izmantojot piespiedu darbu](#). Regulas priekšlikuma mērķis ir aizliegt ES tirgū laist un darīt pieejamus iekšzemes vai importētus produktus, kā arī eksportēt no ES produktus, kas ražoti, izmantojot piespiedu darbu, ieskaitot bērnu piespiedu darbu, jebkurā to vērtības un piegādes ķēžu posmā. Ar regulas priekšlikuma palīdzību tiks novērsti šķēršļi preču brīvai aprītei, kā arī likvidēti konkurences izkropļojumi iekšējā tirgū, kas varētu rasties, ja katra dalībvalsts patstāvīgi pieņemtu atšķirīgus normatīvos aktus, kas aizliegtu to teritorijā laist un darīt pieejamus tirgū produktus, kas ražoti, izmantojot piespiedu darbu. Šāda pieeja cieši sasaistās ar aktivitātēm cilvēku tirdzniecības novēršanai jebkurā piegādes ķēdes posmā.

Lai nepieļautu Eiropas Savienības vienotā tirgus regulējuma fragmentāciju, kā arī ievērojot pilsoniskās sabiedrības pieprasījumu, 2022. gada sākumā Eiropas Komisija nāca klajā ar [priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju un ar ko groza Direktīvu \(ES\) 2019/1937](#) (Korporatīvās ilgtspējas direktīva). Direktīvas priekšlikuma mērķis ir veicināt lielo uzņēmumu ilgtspējīgu un atbildīgu rīcību, īstenojot pienācīgas rūpības pienākumu, lai novērstu negatīvu ietekmi uz cilvēktiesībām un vidi. Direktīvas priekšlikums paredz dalībvalstu pienākumu nodrošināt, ka to uzņēmumi veic atbilstošus pasākumus, lai apzinātu faktisku vai iespējamu nelabvēlīgu ietekmi uz cilvēktiesībām un vidi uzņēmumu pašu darbībā, to meitasuzņēmumos un to nodibināto tiešo vai netiešo darbības attiecību līmenī to vērtības ķēdē, kā arī novērstu, mazinātu vai izbeigtu šādu ietekmi. Līdz ar direktīvas apstiprināšanu arī Latvijā būs jāievieš

rūpības princips (*due diligence*), lai novērstu cilvēku tiesību pārkāpumus, tai skaitā cilvēku tirdzniecību.

Politikas plānošanas dokumenti

Cilvēku tirdzniecības novēršanas plāns 2021. – 2023. gadam

Ministru kabinets 2021. gada 28. septembrī ar rīkojumu Nr. 690 apstiprināja “Cilvēku tirdzniecības novēršanas plānu 2021. – 2023. gadam”.⁷ Plānā iekļautie pasākumi paredzēti, lai iespējami efektīvi vērstos pret cilvēku tirdzniecību, jo pieprasījums pēc pieejamiem seksuālajiem pakalpojumiem, lēta darbaspēka, dažādiem pakalpojumiem, kuru nodrošināšanai un īstenošanai vajadzīgs cilvēks, un attiecīgi piedāvājums rada nepieciešamību pēc politikas plānošanas, kas atbilst cilvēku tirdzniecības noziedzīgā nodarījuma izaicinājumiem šodienas un tuvākās nākotnes situācijā.

Rīcības plānā kopā iekļauts 31 pasākums, kas iedalīti četros tematiskos rīcības virzienos:

1. Prevencija.
2. Aizsardzība.
3. Vainīgo saukšana pie atbildības.
4. Partnerība.

Rīcības plāna ieviešanā kopā iesaistītas vairāk kā 20 valsts un nevalstiskās organizācijas un lielākā daļa pasākumu tiks īstenoti valsts budžeta līdzekļu ietvaros, kā arī īstenojot pasākumus dažādu projektu ietvaros.

Eiropas Savienības Stratēģija cīņai pret cilvēku tirdzniecību 2021. – 2025. gadam

Eiropas Komisija 2021. gada aprīlī nāca klajā ar ES Stratēģiju cīņai pret cilvēku tirdzniecību 2021. - 2025. gadam.⁸ Pieprasījuma samazināšanas jomā Eiropas Komisija izvērtēs iespēju ieviest minimālos ES noteikumus attiecībā uz kriminālatbildības noteikšanu par cilvēku tirdzniecībā cietušo piespiedu kārtā sniegto pakalpojumu izmantošanu, un kopā ar valstu iestādēm un pilsoniskās sabiedrības organizācijām rīkos preventīvu kampaņu, kas paredzēta augsta riska nozarēm.

Tāpat Komisija plāno sākt dialogu ar interneta un tehnoloģiju uzņēmumiem nolūkā samazināt tiešsaistes platformu izmantošanu cietušo vervēšanai un ekspluatēšanai. Lai atklātu un vērstos pret cilvēku tirdzniecību, Komisija sekmēs sistemātiskas mācības tiesībaizsardzības un tiesu speciālistiem.

Aizsardzība, atbalsts un iespēju nodrošināšana cietušajiem, īpašu uzmanību pievēršot sievietēm un bērniem. Stratēģijas mērķis ir uzlabot cietušo agrīnu identificēšanu un viņu nodošanu turpmākai palīdzībai un aizsardzībai, veicināt jaunu iespēju programmas cietušajiem un atvieglot to reintegrāciju.

Visbeidzot šī stratēģija paredz, ka ES izmantos virkni ārpolitikas instrumentu un operatīvo sadarbību, lai palīdzētu apkarot cilvēku tirdzniecību izcelsmes un tranzīta valstīs, tostarp izmantojot īpašus cilvēktiesību un drošības dialogus, ciešāku sadarbību ar Eiropas Padomi un regulāru un mērķtiecīgu saziņu, rīcību un informācijas apmaiņu ar ES delegācijām partnervalstīs. Gaidāmais rīcības plāns cīņai pret migrantu kontrabandu arī palīdzēs likvidēt cilvēku tirgotāju rūpālu - ievest cietušos ekspluatācijai Eiropā.

Par Sociālo pakalpojumu pilnveidošanas un attīstības plānu 2022.–2024. gadam

⁷ Cilvēku tirdzniecības novēršanas plānu 2021. – 2023. gadam // <https://likumi.lv/ta/id/326420-par-cilveku-tirdzniecibas-noversanas-planu-2021-2023-gadam>

⁸ EU Strategy on Combatting Trafficking in Human Beings (2021-2025) // https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-strategy-combatting-trafficking-human-beings-2021-2025_lv

Ministru kabinets 2022.gada 30.martā apstiprināja Sociālo pakalpojumu pilnveidošanas un attīstības plānu 2022.–2024. gadam (MK rīkojums Nr. 231). Cita starpā plāna 4.2.2. pasākumā noteikts uzdevums “Pilnveidot sociālās rehabilitācijas pakalpojumu cilvēku tirdzniecības upuriem”, kas paredz pārskatīt pakalpojuma saturu un finansēšanas kārtību, vienlaikus nodrošinot pakalpojuma cenas kalkulācijā iekļauto izdevumu atbilstību tirgus cenām. Pasākums 2022.gadā tika izpildīts un kopējais finansējums sociālās rehabilitācijas nodrošināšanai ir palielināts.

Latvijai sniegtās rekomendācijas cilvēku tirdzniecības situācijas uzlabošanai

ASV valsts ikgadējais ziņojums par situāciju Latvijā 2022. gadā

Saskaņā ar ASV Valsts ziņojumu Latvija saglabāja vietu 2. līmenī. Atzinīgi tika novērtēts aizvien vairāk aizdomās turēto cilvēku tirgotāju izmeklēšanu un notiesāšanu un divu specializēto prokuroru norīkošana konsultācijām cilvēku tirdzniecības lietās. Starptautiska projekta ietvaros Latvija sadarbojās ar ārvalstu valdībām divos pētījumos, analizējot tiesībsargājošo iestāžu vajadzības cilvēku tirdzniecības gadījumu izmeklēšanā un labāko praksi upuru identificēšanā. Turklāt Latvija īstenoja un finansēja vairākas valsts mēroga sabiedrības informēšanas kampaņas, tostarp vienu par seksuālo vardarbību pret nepilngadīgajiem, tai skaitā cilvēku tirdzniecību, un par to, kā ziņot par gadījumiem un kur meklēt palīdzību. Tomēr tika konstatēti arī vairāki trūkumi. Vairākās būtiskās jomās netika sasniegti minimālie standarti. Varas iestādes identificēja ievērojami mazāk upuru, it īpaši neaizsargātāko iedzīvotāju vidū, tai skaitā nepilngadīgo, kuri atrodas valsts sociālās aprūpes centros, piemēram, bērnu namos. Virknei tiesnešu, prokuroru un policijas pārstāvju joprojām nebija pietiekamas izpratnes par visiem cilvēku tirdzniecības veidiem un cilvēku tirdzniecības apkarošanas likumdošanas piemērošanu. Tāpat kritizēts, ka nav izstrādāts Nacionālais novirzīšanas mehānisms (NRM).

Ziņojums pieejams: <https://lv.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/58/2023-ASV-Valsts-departamenta-zinojums-Par-cilveku-tirdzniecibas-noversanu.pdf>

Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) sniegtās rekomendācijas

2022. gada martā Latvijā viesojās EDSO īpašais pārstāvis cilvēku tirdzniecības novēršanas jautājumos *Valiant Richey*. Vizītes rezultātā tika sagatavots ziņojums par situāciju Latvijā, un sniegtas rekomendācijas turpmākai politikas attīstībai. EDSO atzinīgi vērtē tā dēvētā “sociālā ceļa” (*social path*) pieejas izmantošanu, kas ļauj upuriem saņemt atbalsta pasākumus, arī tad, ja upuris vēl nav gatavs iesaistīties kriminālprocesā. EDSO atzīst, ka šāda pieeja kalpo kā laba prakse citām EDSO dalībvalstīm. Tāpat atzinīgi tiek vērtēta spēja un apņēmība izsekot un konfiscēt cilvēku tirgotāju līdzekļus un novirzīt tos fondam, ko var izmantot arī cietušo palīdzības un atlīdzības nodrošināšanai. Prevencijas jomā Latvija bija viena no pirmajām valstīm, kas sniedza tūlītēju palīdzību cilvēkiem, kuri bēga no kara Ukrainā. Tomēr, EDSO norāda, ka būtu ievērojami jāuzlabo spēja identificēt cilvēku tirdzniecības upurus internetā. Arī Latvijas krimināltiesību praktiķiem un tiesu sistēmai ir jārīkojas saskaņoti, lai nodrošinātu, ka varmākas tiek sauktas pie atbildības un saņem atbilstošu sodu. Tas ietvertu regulāru un pastāvīgu apmācību policijai, prokuroriem un tiesnešiem. Apmācību ietvarā būtu jāiekļauj arī tēmas par to, kā trauma ietekmē cietušo un kā strādāt ar īpaši aizsargājamo cietušo.

Ziņojums pieejams šeit: <https://www.osce.org/files/f/documents/1/f/537401.pdf>

5. Informatīvās kampaņas un izglītojošie pasākumi

Informatīvās kampaņas

Latvijas Republikas tiesībsarga birojs 2022. gadā sociālajos medijos īstenoja kampaņu **“Ne viss ir zelts, kas spīd!”**, lai skaidrotu cilvēku tirdzniecības problēmu Latvijā. Īpašu uzmanību tiesībsargs pievērsa tieši digitālajai videi, kurā cilvēki nereti ierauga vilinošus darba vai iepazīšanās piedāvājumus, taču nav gana uzmanīgi, lai šo informāciju pārbaudītu. Kampaņas mērķis bija ar piemēru palīdzību vērst uzmanību uz to, cik viegli ievainojams var būt ikviens cilvēks. Tika radīti astoņi stāsti par to, kā cilvēks var nokļūt cilvēku tirdzniecībā. Kampaņā tiesībsargs aicināja meklēt “sarkanos karogus” jeb brīdinājuma vārdus un frāzes.⁹

2022. gada 17. oktobrī Ārlietu ministrija sadarbībā ar Iekšlietu ministriju rīkoja kopīgu informatīvo kampaņu **“Neļauj sevi izmantot”** jeb “Darbs ārzemēs. Kritiski izvērtē vilinošus piedāvājumus”. Sociālās informatīvās kampaņas mērķis bija mudināt cilvēkus padomāt pirms atsaukties vilinošiem darba piedāvājumiem, veicināt izpratni par cilvēku tirdzniecību, tās riskiem, sekām un iespējām saņemt palīdzību. Kampaņas informatīvie materiāli ar vēstījumiem par darbaspēka ekspluatāciju un informāciju par iespējām vērsties pēc palīdzības tika izplatīti tīmekļa vietnēs un sociālajos tīklos visā Latvijā ar Latvijas Pašvaldību savienības un Nodarbinātības valsts aģentūras atbalstu. Sadarbībā ar *Visual Media Group* un *Media Port Riga* informatīvais video tika demonstrēts uz ekrāniem Rīgas sabiedriskajā transportā un starptautiskās lidostas “Rīga” telpās.

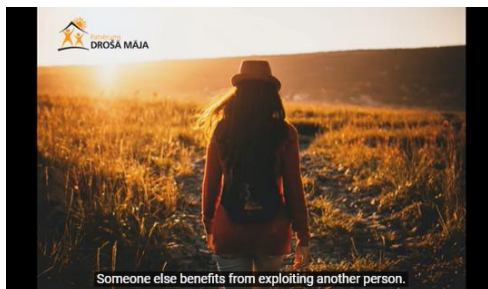
Saistībā ar bērnu pavadīšanu internetā 2022. gadā Latvijas Drošāka interneta centrs (drossinternets.lv), Valsts policija un Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija aizsāk izglītojošu kampaņu **“Bīstamā draudzība internetā!”**.¹⁰ Tās laikā bērni un jaunieši, kā arī vecāki un pedagogi tika aicināti aizpildīt ekspertu izstrādāto pašpalīdzības testu www.sos.drossinternets.lv, lai notestētu, cik droša ir bērna draudzība internetā, uzzinātu, kā atpazīt pavadīšanas gadījumus un kur meklēt palīdzību.

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis 116111 no 21.- 27. novembrim rīkoja informatīvo akciju **“Pārtrauc klusēšanu!”**.¹¹ Tās mērķis ir pievērst sabiedrības uzmanību seksuālās vardarbības problēmai, aicinot nepieciešamības gadījumā saņemt psihoemocionālu un informatīvu atbalstu jautājumos, kas saistīti ar seksuālu vardarbību pret bērnu.

⁹ Sīkāk sk. [tiesībsarga Facebook kontā](#).

¹⁰ Bīstamā draudzība internetā // <https://www.bti.gov.lv/lv/jaunums/izstradats-paspalidzibas-tests-sosdrossinternetslv-lai-atpazitu-bernu-pavedinasanu-interneta>

¹¹ Pārtrauc klusēšanu! // <https://www.bti.gov.lv/lv/jaunums/uzticibas-talrunis-116111-uzsak-akciju-seksualas-vardarbibas-mazinasanai>

Atzīmējot Eiropas Savienības dienu cīņai pret cilvēku tirdzniecību 18. oktobrī, biedrība “Patvērums “Drošā māja”” publicēja izglītojošu raidierakstu, kurā dzirdama saruna ar sievieti, kura piedzīvojusi cilvēku tirdzniecību.

Saite uz raidierakstu:

https://www.youtube.com/watch?v=b_uryEG4IIA

Visbeidzot jānorāda, ka, sākoties karam Ukrainā un palielinoties bēgļu plūsmai, ar “Gribu palīdzēt bēgļiem” un ANO Bēgļu aģentūru tika sagatavoti informatīvi materiāli par cilvēku tirdzniecības pazīmēm un kā sevi pasargāt. Materiāli tika izplatīti robežšķērsošanas vietās un Ukrainas civiliedzīvotāju pulcēšanās vietās.

Izglītojoši pasākumi

Saistībā ar izglītojošiem pasākumiem, jānorāda, ka valsts pārvaldes darbinieki regulāri piedalās dažādu starptautisko organizāciju regulārajos mācību pasākumos par cilvēku tirdzniecības jautājumiem. Piemēram, CEPOL regulāri organizē mācību seminārus tiesībsargājošajām un citām uzraudzības iestādēm. Arī citas starptautiskas organizācijas, kā *Frontex*, Eiropas Savienības Patvēruma aģentūra, EMPACT organizē izglītojošus pasākumus par cilvēku tirdzniecības jautājumiem, kuros piedalās arī speciālisti no Latvijas.

Latvijā 2022. gadā izglītojošo pasākumu organizēšanā iesaistījās dažādas valsts pārvaldes iestādēs un nevalstiskās organizācijas. Latvijas Pašvaldību mācību centrs Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas īstenota Eiropas Sociālā fonda projekta Nr.9.2.1.3./16/I/001 “Atbalsta sistēmas pilnveide bērniem ar saskarsmes grūtībām, uzvedības traucējumiem un vardarbību ģimenē” ietvaros turpināja īstenot mācību programmu “Bērnu tiesību aizsardzība”. Mācību programmas laikā Latvijas Republikas tiesībsarga biroja speciālisti lasīja lekciju par “Bērni – cilvēku tirdzniecības upuri”. Klausītāju vidū bija Valsts policijas un pašvaldību policijas darbiniekus, prokurorus, tiesnešus, zvērinātus advokātus un zvērinātus tiesu izpildītājus.

Biedrība “Patvērums “Drošā māja”” 2022. gada aprīlī projektā “Dažādi preventīvie pasākumi darba ekspluatācijas mazināšanai” organizēja virtuālu mācību semināru par cilvēku tirdzniecības atpazīšanu un novēršanu. Ap 100 Valsts policijas darbinieku apguva jaunas zināšanas par cilvēku tirdzniecību, lai savā darbā šo noziegumu varētu gan atpazīt, gan novērst.

Latvijas Tiesnešu mācību centrs sadarbībā 2022. gada novembrī un decembrī organizēja četras lekcijas tiesnešiem par cilvēku tirdzniecības jautājumiem, skatot gan vispārējās tendences, gan raksturojot cilvēku tirdzniecības upurus, kā arī dažādus iztiesāšanas aspektus. Lekcijas un nodarbības vadīja Iekšlietu ministrijas, Ģenerālprokuratūras un biedrības “Patvērums “Drošā māja”” speciālisti.

Pārskata periodā Eiropas Drošības un sadarbības organizācija (EDSO) ar Iekšlietu ministrijas atbalstu Rīgā organizēja apmācības par cilvēku tirdzniecības risku mazināšanas pasākumiem Ukrainas civiliedzīvotāju vidū. Mācību ietvarā tika izmēģināts EDSO sagatavotais izvērtēšanas rīks, kas ļauj monitorēt, cik lielā mērā valstis ir veikušas dažādus cilvēku tirdzniecības risku samazināšanas pasākumus. Mācības piedalījās aptuveni 20 speciālisti.

Tāpat biedrība "Patvērums "Drošā māja"" 2022. gadā realizēja Labklājības ministrijas finansētu vasaras nometni sociālajiem darbiniekiem, kurā trīs dienu laikā biedrības speciālisti izglītoja 40 sociālo darbiniekus no visas Latvijas par cilvēku tirdzniecības upuru un cilvēku tirdzniecības gadījumu atpazīšanu, krīzes intervenci un novirzīšanu ilgstošas palīdzības saņemšanai.

Biedrība "Centrs MARTA" ar ANO Bēgļu aģentūras (UNHCR) atbalstu organizēja interaktīvu izglītojošo semināru "Cilvēku tirdzniecības problemātika. kā atpazīt upuri un novirzīt pēc palīdzības". Tajā piedalījās pamatā dažādas nevalstiskās organizācijas, kas saskarās ar Ukrainas civiliedzīvotājiem, tādēļ seminārs tika nodrošināts divās valodās. Semināra mērķis ir veicināt dalībnieku izpratni par cilvēku tirdzniecības problemātiku un aktuālajām tendencēm Latvijā, īpašu uzmanību pievēršot Ukrainas kara bēgļu riskiem būt pakļautiem ekspluatācijai, kā arī trenēt prasmes atpazīt potenciālos cilvēku tirdzniecības upurus.

6. Īstenotie projekti

ELECT THB

Projekts “Stiprināta sadarbības starp tiesībsargājošajām iestādēm un pilnveidotas apmācības par cilvēku tirdzniecību” (ELECT THB) tika uzsākts 2021. gada septembrī un tā gala termiņš ir 2023. gada 31. augusts. Projekta vadošais partneris ir HEUNI Somijā, bet Latvijas Iekšlietu ministrija un Tartu Universitāte Igaunijā ir projekta partneri. Projekta galvenie uzdevumi paredz apzināt aktuālo situāciju cilvēku tirdzniecības jomā Igaunijā, Latvijā, Polijā, Somijā un Ukrainā, identificēt labās prakses, organizēt mācību seminārus un veicināt starpvalstu tiesībsargājošo iestāžu tīklošanos un sadarbību. Jānorāda, ka 2022. gadā īstenoto aktivitāšu skaits bija neliels, jo projekta īstenošanu ietekmēja karš Ukrainā. Intensīvāks projekta aktivitāšu laiks atsākās 2022. gada nogalē un 2023. gadā, kad tika organizētas izpētes vizītes Polijā un Lietuvā, nodrošinātas četras vienas dienas apmācības Latvijas speciālistiem un organizēts starptautisks seminārs Rīgā par cilvēku tirdzniecību seksuālai ekspluatācijai.

Projekta mājas lapa: https://heuni.fi/-/elect_thb

Projekta ietvaros izdotie materiāli:

- Ekspluatācijas modeļi. Cilvēku tirdzniecības tendences un darbības veidi Somijā, Latvijā, Igaunijā, Polijā un Ukrainā¹²
- Ekspluatācijas modeļi. Kopsavilkums politikas veidotājiem par jaunākajām cilvēku tirdzniecības tendencēm un modus operandi¹³
- Cilvēku tirdzniecība. Psiholoģiskā piespiešana un izmeklēšanas intervija¹⁴

Vebināri:

- *Police Investigations and Changes In Norway*
- *Cultural Aspects & Interpretation in the Context of Criminal Investigations by J. Korkman*
- *Understanding psychological control and trauma in the context of criminal investigations*
- *Patterns of Exploitation: Understanding Human Trafficking Risks related to the war in Ukraine*
- *Modus operandi: Human Trafficking for Labour Exploitation by Anniina Jokinen, HEUNI*
- *Modus operandi: Human Trafficking for Sexual Exploitation by Anniina Jokinen, HEUNI*
- *#HumanTrafficking in the criminal justice system: investigative interviews & psychological control*

Visi vebināri ir pieejami HEUNI Institute kanālā: https://www.youtube.com/@HEUNI_institute

Projekta “Viņiem ir vārds”

Biedrība “Patvērums “Drošā māja”” kopā ar nevaldības organizācijām no Lietuvas – “Active Youth” un no Igaunijas – “Mittetulundusühing Eluliin” īsteno projektu “Viņiem ir vārds” (*They Have a Name*). Projekta mērķis ir cilvēku tirdzniecības prevences pasākumi, kas paredz

¹² Ziņojums pieejams: <https://heuni.fi/-/report-series-103-patterns-of-exploitation-elect-thb>

¹³ Ziņojums pieejams: <https://heuni.fi/-/patterns-of-exploitation-summary>

¹⁴ Ziņojums pieejams: <https://heuni.fi/-/thb-psych-coercion-investigative-interviewing>

neliela apmēra pētījuma izstrādi par cilvēku tirdzniecības novēršanas politiku Baltijas valstīs. Tādējādi projekta ietvaros tapis ziņojums *“Combating Trafficking in Human Beings: Report of the Experts Group on Trafficking in Human Beings. A Baltic Sea States Edition”*, kurā apkopota informācija par cilvēku tirdzniecības situāciju Baltijas valstīs. Papildus projekta ietvaros ir tapis arī īss 5 minūšu video par ievainojamību kā cilvēku tirdzniecības riska faktoru.

Sagatavotie materiāli pieejami biedrības mājaslapā: <https://patverums-dm.lv/lv/viniem-ir-vards>

Projekta “NET-WORKS”

Biedrība “Patvērums “Drošā māja”” turpināja īstenot projektu *“NET-WORKS to ensure the long-term integration of Third-Country Nationals Survivors of Trafficking (SOT) promoting job opportunities and work-life balance measures”*. Projekta mērķis ir atbalsta sniegšana tiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kas kļuvuši par cilvēku tirdzniecības upuriem, un veicināt šo personu reintegrāciju darba tirgū. Projektā analizēts, kādi atbalsta pasākumi tiek sniegti cilvēku tirdzniecības upuriem, izstrādāti dažādi interaktīvi līdzekļi, kas būs noderīgi speciālistiem darbā ar upuriem, tiks izveidots video materiāls, kas cietušajiem palīdzēs orientēties apkārtējā sabiedrībā un darba tirgū. Projekta partneri ir nevalstiskās organizācijas no Itālijas, Spānijas, Lietuvas, Zviedrijas, Vācijas un Latvijas. Projekta ilgums ir 24 mēneši.

Projekta ietvaros tapuši šādi informatīvie materiāli:

- Ziņojums par Latvijā pieejamo atbalstu cilvēku tirdzniecības upuriem
- Apkopojums par labo praksi, ko realizē biedrība “Patvērums “Drošā māja”” cilvēku tirdzniecības upuru atbalsta jomā

Sagatavotie materiāli pieejami biedrības mājaslapā: <https://patverums-dm.lv/lv/net-works>

COALESCE

Centrs MARTA piedalījās projektā COALESCE, ko finansē Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonds un vada Kipras Vidusjūras dzimtes studiju institūts, sadarbībā ar Īrijas Imigrantu padomi, Caritas un Kipras bēgļu padomi, Solwodi Vācijā, Klaipēdas centru Lietuvā un Iroko Onlus no Itālijas.

Projekta mērķis ir sniegt atbalstu sievietēm migrantēm, kuras Eiropā ir cietušas no cilvēku tirdzniecības seksuālai izmantošanai, sniedzot uz dzimumu balstītu psihosociālu, juridisku un ekonomisku atbalstu un palīdzību; attīstīt sinerģiju un komplementaritāti, atvieglojot cietušo vajadzību noteikšanu, palīdzību un atbalstu; un uzlabot starpvalstu sadarbību starp vadošajiem profesionāļiem un praktiķiem.

2021. gadā projekta ietvaros tika veiktas intervijas ar cilvēku tirdzniecībā cietušajām sievietēm trešo valstu pilsonēm un 2021. gada beigās publicēts uz interviju rezultātiem un informācijas avotu analīzi balstīts ziņojums “Pamani atšķirību” par cietušo vajadzībām, saņemto atbalstu un integrāciju un ziņojuma secinājumi un rekomendācijas.

Projekta ietvaros sagatavotie materiāli pieejami “Centrs MARTA” mājaslapā: <https://marta.lv/lv/marta-darbiba/projekti/coalesce-projekts-par-atbalstu-sievietem-migrantem-kas-cietusas-no-cilveku-tirdzniecibas-seksualai-izmantosanai/>

7. Dažādas publikācijas

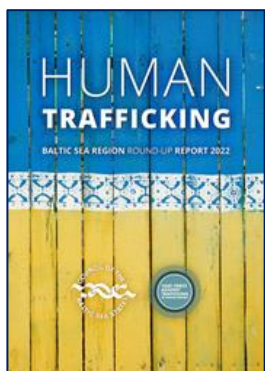
Liela daļa pētījumu un publikāciju ir veiktas dažādu projektu ietvaros, tādēļ lūdzam skatīt arī publikācijas zem katra projekta. Līdztekus projekta publikācijām var atzīmēt arī citus ziņojumus.

Izpētes ziņojums "Atbalsta un pakalpojumu pilnveidošana bērniem, kuri cietuši no cilvēku tirdzniecības"

Saite: <https://marta.lv/lv/marta-darbiba/petnieciba/>

Pētījuma ietvaros tika veiktas intervijas ar organizācijām no Beļģijas, Lielbritānijas, Itālijas un, kā arī veikta literatūras analīze par pierādījumos balstītām atbalsta programmām un pakalpojumu kvalitātes standartiem. Balstoties uz gūtajiem rezultātiem intervijās, kā arī veicot datu analīzi, tika apkopoti labās prakses piemēri un sniegtas rekomendācijas Latvijas pakalpojuma uzlabošanai.

Human Trafficking – Baltic Sea Region Round-up Report 2022

Saite: <https://cbss.org/publications/human-trafficking-baltic-sea-region-round-up-report-2022/>

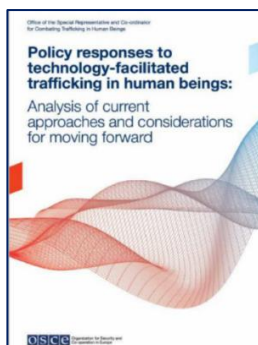
Ziņojums ir sadalīts trīs tematiskās daļās un ietver vērtīgu informāciju par dažādām īstenotajām aktivitātēm un paraugpraksēm Baltijas jūras reģionā. Pirmā daļa ir veltīta īstenotajām aktivitātēm Baltijas jūras reģionā valstīs, lai novērstu cilvēku tirdzniecības riskus to cilvēku vidū, kuri bēg no kara Ukrainā. Ziņojuma otrajā daļā ir aprakstītas nozīmīgākās Baltijas jūras valstu padomes Cilvēku tirdzniecības novēršanas rīcības grupas aktivitātes un projekti. Savukārt ziņojuma trešajā daļā ir iekļauta detalizēta informācija par dažādām paraugpraksēm reģiona valstīs.

Handbook for Embassies and Diplomatic Missions on How to Assist and Protect Victims of Human Trafficking

Saite: <https://cbss.org/publications/handbook-for-embassies-and-diplomatic-missions-on-how-to-assist-and-protect-victims-of-human-trafficking/>

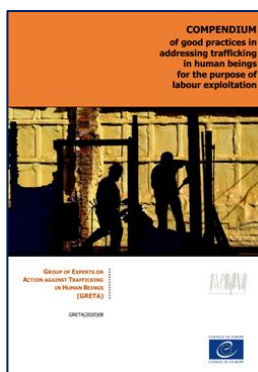
Rokasgrāmata vēstniecībām un diplomātiskajām misijām par atbalsta un aizsardzības pasākumiem cilvēku tirdzniecības upuriem. Rokasgrāmatā atrodama informācija par cilvēku tirdzniecības definīciju, starptautisko tiesisko regulējumu, riska novērtējumu, palīdzības ķēdēm un drošu atgriešanos.

Policy responses to technology-facilitated trafficking in human beings: Analysis of current approaches and considerations for moving forward

<https://www.osce.org/cthb/514141>

Ziņojumā aplūkots gan valsts iestāžu, gan privātā sektora īstenotie pasākumi cīņai pret cilvēku tirdzniecību tiešsaistē un digitālo tehnoloģiju izmantošanu vervēšanā un organizācijā. Noslēgumā ziņojumā ir sniegti ieteikumi politikas un likumdošanas pasākumiem EDSO dalībvalstīm attiecībā uz tehnoloģiju ļaunprātīgu izmantošanu upuru ekspluatācijai.

COMPENDIUM of good practices in addressing trafficking in human beings for the purpose of labour exploitation

<https://rm.coe.int/mpendium-of-good-practices-in-addressing-trafficking-in-human-beings-f/16809f9bef>

Apkopojums par cilvēku tirdzniecību darbaspēka ekspluatācijas nolūkā Eiropas Padomes dalībvalstīs. Tajā iekļauti piemēri par institucionālo ietvaru, apmācībām, prevencijas pasākumiem, pieprasījuma samazināšanu, cietušo identificēšanu, atbalsta programmām u.c.